ABBAS b. FAZL

bk. İBN BERBER

Ağlebîler'in Sicilya valisi.

Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı'nın 1000 Temel Eser serisi için hazırladığı bir kitapçıkta Türkler'le ilgili birkaç bölümü yayımlamış, ancak onda da Mehmed Şerif çevirisinin sadeleştirmesiyle kalınmıştır (*İbn Battuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, İstanbul 1971). Mehmet Şeker tarafından kitabın Anadolu, özellikle Denizli ve ahîlerle ilgili kısmı üzerine yapılan çalışma Osmanlıca çevirinin bazı bölümlerinin yeniden tasnif ve tekrarından ibaret kalmıştır (*İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadî Hayatı ile Ahîlik*, Ankara 1993). Nurettin Bürol *İbn Battûta'ya Göre Deşt-i Kıpçak ve Türkistan* başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991). Son yıllarda esere tekrar ilgi duyulmuş ve Sait Aykut tarafından Abdülhâdî et-Tâzî'nin beş ciltlik neşri esas alınarak Gibb ve Beckingham'ın İngilizce, Yerasimos'un Fransızca tercümeleri ve Dunn'ın çalışması gibi diğer önemli literatürden faydalanmak suretiyle açıklamalı bir çevirisi yapılmıştır; çalışma yakında Yapı Kredi Yayınları arasında neşredilecektir.

er-Rihle M. Hüseyin tarafından Urduca'ya (Lahor 1898), Muhammed Ali Muvahhid tarafından Farsça'ya (Tahran 1337 hş./1958, 1348 hş./1969, 1370 hş./1991) çevrilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Battûta, *er-Rihle* (nşr. Abdülhâdî et-Tâzî), Rabat 1417/1997, tür.yer.; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 9-146; Mahmûd el-Beylûnî, *Muhtaşaru Rihleti İbn Battûta*, İzmir Millî Ktp., nr. 1753; *a.e.: Terceme-i Seyahatnâme-i İbn Battûta*, İÜ Ktp., nr. 508; *Seyahatnâme-i İbn Battûta*, İÜ Ktp., nr. 4904; *Tâcü'l-ʿarûs*, "btt" md.; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, III, 273-274; İbn Haldûn, *Mukaddime*, Beyrut 1956, II, 564-566; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, III, 480-481; VI, 100; Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed et-Temgrûtî, *en-Nefhatü'l-miskiyye* (nşr. Henry de Castries), Paris 1929, s. 20, 68; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, I, 152; VII, 337; Auguste Cherbonneau, "Voyage du cheik Ibn Batoutah à travers l'Afrique septentrionale et l'Egypte", *Nouvelles annales des voyages*, Paris 1852, I, 129-161, 1852; II, 5-33, 177-204; E. Renan, "Ibn Batoutah", *Mélanges d'histoire et de voyages*, Paris 1878, s. 291-303; Ahmed Rifat, *Lugat-ı Târîhiyye ve Coğrâfiyye*, İstanbul 1299, I, 30; H. A. R. Gibb, *Selections from Ibn Battuta*, London 1929; a.mlf., *The Travels of Ibn Battuta*, Cambridge 1958-1971, I-III; a.mlf. – C. F. Beckingham, *a.e.*, London 1994, IV, 884; Brockelmann, *GAL*, II, 332-333, 353; I. Krachkovsky, *İstoriya Arabskoy Geograficeskoy Literatury*, Moskova 1957, s. 417-430; İbn Sûde, *Delîlü mü'errihi'l-Mağribi'l-akṣâ*, Dârülbeyzâ 1960, I, 69; Fuad Carim, *Marko Polo ve İbn Battûta*, İstanbul 1966; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, II, 127-132; Said Hamdun – Noel King, *Ibn Battuta in Black Africa*, Princeton 1994; Sarton, *Introduction*, III/2, s. 1614-1622; J. N. Mattock, "Ibn Baṭṭūṭa's Use of Ibn Jubayr's Riḥla", *Proceedings of the Ninth Congress of the Union Européenne des Arabisants et Islamisants* (ed. Rudolph Peter), Leiden 1981, s. 209-218; a.mlf., "The Travel Writings of Ibn Jubair and Ibn Batūta", *Glasgow University Oriental Society Transactions*, XXI, Glasgow 1965-66, s. 35-46; F. Rosenthal, "Ibn Battūta", *DSB*, I, 516-517; Z. Muhammed Hasan, *er-Rahhâletü'l-müslimûn*, Beyrut, ts., s. 136-181; Abdülhâdî et-Tâzî, *Îrân beyne'l-ems ve'l-yevm: Kırâ'atün cedîde li-Rihleti İbn Battûta*, Dârülbeyzâ 1404/1984; a.mlf., "Beyne'l-mahtût ve'l-matbûʿ min Rihleti İbn Battûta", *MMLADm.*, LXX/3 (1995), s. 419-450; Muhammed Mahmûd Muhammedeyn, *et-Türâsü'l-coğrâfiyyü'l-İslâmî*, Riyad 1984, s. 157-175; Hâmid Zeyyân, *el-Hayât fi'l-Halîc fi'l-ʿuşûri'l-vüstâ fî dav'i müşâhedâti'r-rahhâle İbn Battûta*, Dübey 1985; H. Yajima, *Ibn Battuta*, Tokyo 1985; P. Wittek, *Menteşe Beyliği* (trc. Orhan Şaik Gökyay), Ankara 1986, s. 65; R. E. Dunn, *The Adventures of Ibn Battuta: A Muslim Traveler of the Fourteenth Century*, Berkeley-Los Angeles 1989; Abdullah Abdülganî Gânim, *er-Ruvvâdü'l-müslimûn*, İskenderiye 1990, I, 116-171; Ivan Hrbek, *Ibn Battuta and The Maldiv Islands*, Prag 1992; F. Wood, *Did Marco Polo Go to China*, London 1995, s. 2-5; Abdullah Kennûn, *İbn Battûta*, Rabat 1416/1996; Mac Guckin de Slane, "Voyage dans le Soudan par Ibn Batouta", *JA*, 4ème série: sy. 1 (1843), s. 181-240; E. Dulaurier, "Description de l'archipel d'Asie par Ibn Bathoutha", *a.e.*, 4ème série: sy. 9 (1847), s. 93-134, 218-259; O. Peschel, "Ibn Batutah der Vater der Reisen", *Das Ausland*, XXVI, Stuttgart 1853, s. 1225-1227; a.mlf., "Ibn Batuta am Hofe von Delhi", *a.e.*, XXVIII (1856), s. 441-446; a.mlf., "Ibn Batuta in Central Afrika", *a.e.*, XXXI (1858), s. 1109-1113; Paul Chaix, "Les voyages d'Ibn Batoutah en Asie, en Europe et en Afrique au XIV siècle", *Le Globe*, sy. 26, Genève 1887, s. 145-163; Tatsuro Yamamoto, "On Tawālisī Described by Ibn Batūta", *Memoirs of the Research Department of Toyo Bunko*, sy. 8, Tokyo 1936, s. 93-133; G. H. Bousquet, "Ibn Battuta et les institutions musulmanes", *St.I*, XXIV (1966), s. 81-106; Agha Mahdi Husain, "Dates and Precis of Ibn Battuta's Travels with Observations", *Sind University Research Journal*, sy. 7, Hyderabad 1968, s. 95-108; H. N. Chittick, "Ibn Battuta and East Africa", *Journal de la societe des africanistes*, XXXVIII, Paris 1968, s. 238-241; J. Chelhod, "Ibn Battuta, ethnologue", *Revue de l'occident musulman*, sy. 25, Aix-En-Provence 1978, s. 5-24; A. Miquel, "L'Islam d'Ibn Battuta", *BEO*, XXX (1978), s. 75-83; a.mlf., "Ibn Baṭṭuṭa", *EI²* (İng.), III, 735-736; Serafin Fanjul, "Elementos Folkloricos en la Rihla de Ibn Battuta", *Revista del Instituto Egipico*, XXI, Madrid 1981-82, s. 153-179; I. R. Netton, "Myth, Miracle and Magic in The Rihla of Ibn Battuta", *JSS*, XXIX/1 (1984), s. 131-140; İbrahim Kafesoğlu, "İbn Battuta", *İA*, V/2, s. 708-711; Muhammed Mahmûd es-Sayyâd, "Rihletü İbn Battûta", *Tİ*, III, 101-116; "İbn Battûta", *DMBİ*, III, 120-126; Nevvâl Muhammed Abdullah İsmâil, "İbn Battûta", *Mevsûʿatü'l-hadâreti'l-İslâmiyye*, Amman 1993, s. 177-187; Charles F. Beckingham, "Ebn Baṭṭūṭa", *EIr.*, VIII, 4-6.

A. SAİT AYKUT

İBN BERBER
(ابن بربر)

el-Abbâs b. el-Fazl b. Yaʿkūb b. Fezâre
(ö. 247/861)

Ağlebîler'in Sicilya valisi.

İbn Berber lakabını niçin aldığı bilinmemektedir. Sicilya Valisi Ebü'l-Ağleb İbrâhim b. Abdullah b. Ağleb'in 10 Receb 236 (17 Ocak 851) tarihinde vefatı üzerine ada ileri gelenleri tarafından vali olarak seçildi. Bu görevi Ağlebî Emîri Muhammed b. Ağleb tarafından da onaylandı. İbn Berber, amcası Rebâh b. Yaʿkūb'u Mâdûnî (Madonie) dağlarının eteklerinde bulunan Kalʿatüebûsevr (Caltavuturo) üzerine sefere gönderdi (237/851). Rebâh kaleyi fethedemedi, ancak pek çok esir ve ganimet elde ederek geri döndü. Esirler İbn Berber'in emriyle öldürüldü (Muhammed Tâlibî, s. 522; Amari, II, 457).

Ağlebî ordusunun Sicilya'ya çıkmasıyla birlikte akınlardan bunalan Bizans idaresi, adanın yönetim merkezini doğu sahilindeki Sarakūsa'dan (Siracusa) orta kısımda bulunan Kasryâne'ye (Castrogiovanni, Enna) taşımıştı. Bunun üzerine müslümanların stratejisi Kasryâne'nin ele geçirilmesi üzerine yoğunlaştı. İbn Berber, Kasryâne'yi fethetmek için önce çevreyle irtibatını kesmeye ve şehrin lojistik imkânlarını ele geçirmeye çalıştı. Ancak Kasryâne Kalesi çok geniş ve sarp bir kayalık arazi üzerine kurulduğundan zaptedilmesi oldukça zordu. Daha önce yapılan akınlar kalenin bu coğrafî konumu sebebiyle sonuçsuz kalmıştı.

İbn Berber kuvvetleri, 238 (852) baharında Kasryâne civarında baskınlar yaparak buğday üretimi açısından zengin olan şehri ekonomik ve lojistik bakımdan zor durumda bıraktı. Ayrıca Katâniye (Catania), Sarakūsa, Nûtus (Noto) ve Ragusa şehirleri üzerine akınlar düzenlenerek tarım alanları büyük zarara uğratıldı ve pek çok esir alındı. Aynı yıl beş ay süren bir kuşatmadan sonra Besîra (Butera) fethedildi. Alınan esirler Mâzer bölgesindeki çiftliklerde çalıştırıldı. 239'da (853) Sebrîne (Santa Severina) ele geçirildi. Daha sonraki yıllarda da akınlara devam eden İbn Berber bazı kalelerin yöneticileriyle antlaşmalar yaptı.

İbn Berber, Kasryâne'nin fethi için gerekli çalışmaları yapmak üzere Kasrülhadîd şehrini (Castel del Ferro / Kasrülcedîd = Castelnovo, Gagliano) kuşattı. İki ay süren kuşatmadan sonra kaledekilerden 200 kişinin serbest bırakılması şartıyla kale kendisine teslim edildi (243/857). Kalede bulunan diğer insanlar Palermo'ya götürülüp köle olarak satıldı, kale ise tamamen yıktırıldı. Aynı yıl Ceflûzî'yi (Cefalu) kuşatan İbn Berber kalenin terkedilip yıkılması şartıyla halkı serbest bıraktı.

Adada kara savaşlarında başarılı olan İbn Berber deniz seferlerini de ihmal etmedi. Donanmanın başına getirdiği kardeşi Ali denizde akınlar düzenledi ve ganimetler elde etti. Ali, Adriyatik denizinde Bizans'ın kırk savaş gemisinden onunu askerleriyle birlikte ele geçirdi (244/858-59). Fakat toparlanıp tekrar saldırıya geçen Bizans donanması karşısında yirmi gemisini kaybetti. İbn Berber'in bizzat kendisinin deniz seferleri düzenlediği, İtalya'daki Killevriye (Calabria) ve Ankeberde'ye (Puglia) akınlar yapıp buraya müslüman nüfus yerleştirdiği kaydedilmektedir.

İbn Berber 244 (859) yılı kışında Kasryâne üzerine asker gönderdi. Şehir civarında baskınlar düzenleyen askerler ganimet ve esirlerle geri döndü. Esirler arasında bulunan şehrin ileri gelenlerinden biri Kasryâne'ye gizlice girebilecek bir yol bulunduğunu bildirdi. Bunun üzerine İbn Berber amcası Rebâh'ı 2000 askerle birlikte öncü birlik olarak gönderdi. Esirin gösterdiği yerden içeri giren askerler kalenin kapılarını açınca İbn Berber âni bir hücumla şehri fethetti (15 Şevval 244/24 Ocak 859). Bizans, adadaki çok önemli bir üssünü kaybettiği gibi siyasî açıdan da darbe yemiş oldu. Alınan ganimetlerden İfrîkıye'deki Ağlebî Emîri Ebû İbrâhim Ahmed b. Muhammed'e, oradan da Abbâsî Halifesi Mütevekkil-Alellah'a hediyeler gönderildi.

Kasryâne'nin kaybı Bizans'ta şok etkisi yaptı. İmparator III. Mikhail 300 gemilik bir donanmayı Sicilya üzerine gönderdi. İbn Berber kuvvetleri karşısında yenilgiye uğrayan Bizans donanması 100 gemisini kaybetti. Bizans donanmasının gelişinden cesaret alan Eblâ (Avola), Eblanto (Platani), Kal'atülbellût (Caltabellota) ve Kal'atüebûsevr şehirleri antlaşmaları bozarak birleşik bir ordu kurdular. İbn Berber bu orduyu Ceflûzî yakınlarında mağlûp etti.

İbn Berber, Sicilya'nın önemli şehirlerinden Sarakûsa üzerine yapacağı akınlarda üst olarak kullanmayı düşündüğü Kasryâne'yi imar etti, savunmasını güçlendirdi ve kaledeki asker sayısını arttırdı. Sarakûsa'ya akın düzenledikten sonra Gîrân Karkanne'ye (Caltagirone) ulaştı. Fakat aynı gün rahatsızlandı ve üç gün sonra da vefat etti (3 Cemâziyelâhir 247/14 Ağustos 861). Öldüğü yerde defnedilen İbn Berber'in naaşının hıristiyanlar tarafından çıkarılarak yakıldığı nakledilir (İbnü'l-Esîr, VII, 64; Moscato, s. 16; Amari, II, 473). İbn Berber'in yerine amcası Ahmed b. Ya'kûb getirildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûḥ* (nşr. Abdullah et-Tabbâ' – Ömer Enis et-Tabbâ'), Beyrut 1987, s. 329; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VII, 60-64; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muġrib*, I, 111-113; İbn Haldûn, *el-ʿİber*, IV, 202; Himyerî, *er-Ravżü'l-miʿṭâr*, s. 475-476; *La cronaca Siculo-Sarecena di Cambridge* (nşr. G. Cozza-Luzi), Palermo 1890, s. 57; Aziz Ahmad, *A History of Islamic Sicily*, Edinburg 1975, s. 13; G. B. Moscato, *Cronaca Dei Musulmani di Sicilia*, Cosenzal 1983, s. 15-16; Ziriklî, *el-Aʿlâm* (Fethullah), III, 264; Muhammed Tâlibî, *ed-Devletü'l-Aġlebiyye* (trc. Müncî es-Sayyâdî), Beyrut 1985, s. 520-530; M. Amari, *Storia Dei Musulmani di Sicilia*, Palermo 1991, II, 454-473; İbrahim Altan, *İslâm Tarihinde Sicilya Adası'nın Yeri* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 46-49; F. Maurici, *Breve Storia Degli Arabi in Sicilia*, Palermo 1995, s. 44-46; Hasan Hüsni Abdülvehhab, "Contribution à l'histoire de l'Afrique du nord et la Sicile, extraite du 'A'mal al-A'lam d'Ibn al-Hatib", *Centenario Della Nascita Di Michele Amari*, II, Palermo 1910, s. 427-482; U. Rizzitano, "Ḳaṣryānnih", *EI*[2] (İng.), IV, 733.

İBRAHİM ALTAN

İBN BERDİS

(ابن بردس)

Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâîl b. Muhammed b. Berdis el-Ba'lebekkî el-Hanbelî (ö. 786/1384)

Hadis hâfızı.

Cemâziyelâhir 720'de (Temmuz 1320) Ba'lebek'te dünyaya geldi. 725 Cemâziyelâhirinde (Mayıs-Haziran 1325) doğduğunun söylenmesi (*DMBİ*, III, 100) bir zühûl eseri olmalıdır. Tahsil hayatında faydalandığı âlimlerden biri Ebü'l-Feth el-Yûnînî'dir. İbnü'l-İmâd bu zatı İbn Berdis'in babası olarak gösterirse de (*Şeẕerât*, VI, 287) kaynaklarda bunu doğrulayacak bir kayıt bulunmamaktadır. Öğrenim amacıyla gittiği Dımaşk'ta Kāsım b. Asâkir, İbnü'ş-Şıhne, Muhammed b. Habbâz gibi âlimlerin öğrencisi oldu ve onlardan icâzet aldı. Bu arada hadis ilmine duyduğu ilgi arttı; Haleb'e geçerek İbrâhim b. Şihâb ile Süleyman b. Mutavvi'den hadis dinledi. Ardından Dımaşk'a döndü ve muhaddis Mizzî'den ders aldı. Ömrünün sonlarına doğru Ba'lebek'e giderek burada çok sayıda öğrenciye hadis okutmaya başladı. Hanbelî mezhebine mensup olan İbn Berdis'in önemli talebeleri arasında oğlu Tâceddin ile Muhammed b. Ni'me el-Hatîb de bulunmaktadır. İbn Berdis Şevval 786'da (Kasım-Aralık 1384) Ba'lebek'te vefat etti. 785 (1383) olarak da verilen bu tarih *Keşfü'ẓ-ẓunûn*'da bir yanlışlık eseri olarak 764 (1363) şeklinde zikredilmiş (II, 1500), *Hediyyetü'l-ʿârifîn*'de de aynı hata tekrarlanmıştır (I, 214).

Eserleri. 1. *el-İʿlâm fî vefeyâti'l-aʿlâm*. Zehebî'nin *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ*'ı esas alınarak hazırlanan manzum bir eserdir. Muhaddislerin vefat tarihini göstermek için rakam yerine ebced harfleri kullanılmıştır. Bilinen yazma nüshalarından biri, *Naẓmü Ṭabaḳāti'l-ḥuffâẓ* adıyla 759 (1358) yılında Ba'lebek'te Ahmed b. Abdülmü'min tarafından istinsah edilmiş olup Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 243, 54 varak). *el-İʿlâm* adıyla 779'da (1377) istinsah edilen diğer bir nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Ayasofya, nr. 2961, 47 varak; diğer nüshaları için bk. Selahaddin el-Müneccid, s. 214). **2. *el-İntiḫâb fi'ḫtiṣâri Keşfi'n-niḳāb*.** Buhârî ve Müslim'in kendilerinden rivayette bulunduğu şeyhler hakkında Alâî'nin kaleme aldığı *Keşfü'n-niḳāb ʿammâ reve'ş-şeyḫân li'l-aṣḥâb* (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 68; Sezgin, I, 142) adlı eserin muhtasarı olup yeni bir tertiple yazılmıştır. Kitapta muhaddisler 1000'den fazla rivayeti olanlar, 1000-100 arasında hadis rivayet edenler, 100-10 hadis rivayet edenler ve 10'-

İbn Berdis'in *el-İʿlâm fî vefeyâti'l-aʿlâm* adlı eserinden iki sayfa (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2961/1, vr. 2ᵃ, 47ᵃ)

